

РОЗВИТОК РЕФЛЕКСІЇ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

М.І. НАЙДЬОНОВ, Л.А. НАЙДЬОНОВА

Найдьонов М. І. Розвиток рефлексії як психологічна умова професійного самовизначення старшокласників / М. І. Найдьонов, Л. А. Найдьонова // Творче використання педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського в умовах перебудови народної освіти в країні (тези доповідей та повідомлень научно-практичної конференції, присвяченої 70-річчю з дня народження В. О. Сухомлинського) 7–8 грудня. — Луцьк, 1988. — С. 53–54. — Режим доступу: http://iris-psv.org.ua/publ/tz_0022_u.pdf.

Анотація. Кваліфікація професійного самовизначення як проблемно-конфліктної ситуації дозволяє застосовувати підходи щодо впливів розвитку рефлексії, як психолого-педагогічних впливів профконсультації.

Ключові слова: вибір професії, проблемність вибору професії, конфліктність вибору професії, особистий професійний план, система рефлексії, комплекс психолого-педагогічних впливів профконсультації, комплекс впливів розвитку рефлексії.

Професійне самовизначення, що з необхідністю відбувається в старшому шкільному віці — відповідальний і складний етап суб'єктивна складність професійного вибору пояснюється недостатнім обсягом об'єктивних знань про свої здібності і про специфіку професій, що супроводжується відповідним переживанням, можливою невизначеністю спрямованості інтересів і бажань, а також неузгодженістю вимог навколишніх значущих людей, нерідко має місце. Вибір професії, таким чином, можна розглядати як характерну для творчої діяльності проблемно-конфліктну ситуацію [7], проблемність, якої зумовлена необхідністю визначення оптимального початку свого професійного шляху, в конфліктність — виникаючими на цій основі глибокими переживаннями власної неспроможності.

Психологічним механізмом розв'язання проблемно-коііфліктних ситуацій є рефлексія, система якої включає інтелектуальну, особистісну, комунікативно-кооперативну і колективну сфери [5; 6]. Причому цілісне функціонування всієї

системи рефлексії забезпечує не тільки усвідомлення основних протиріч ситуації, але і глибоке переосмислення її. Це призводить до конструювання моделі розв'язання проблемно-конфліктної ситуації у вигляді особистого професійного плану [8], який виходить за межі даного вікового етапу, і до особистісних новоутворень у вигляді діяльної

54

колективістичної позиції [2] впевненості у власному виборі. Цілеспрямований розвиток системи рефлексії створює сприятливі умови для професійного самовизначення старшокласників.

Психолого-педагогічні впливи, спрямовані на культивування рефлексії, являють [1; 3; 4] собою комплекс заходів, що здійснюються в процесі роботи з групою школярів з 13–15 чоловік. Учні тріадами розв'язують малі творчі задачі, які дозволяють моделювати на різноманітному пізнавальному матеріалі проблемно-конфліктну ситуацію, характерну для творчого пошуку. Це дає можливість вдосконалювати в процесі розв'язання і при його багаторазовому різномасштабному аналізі кожну із сфер рефлексії, приділяти увагу кожному з партнерів з метою розвитку найменш організованих у нього сфер. Заходи, що здійснюються в повній групі з 3-4 тріад учнів, являють собою специфічну форму соціально-психологічного тренінгу. Мета процедур цього виду — розширити матеріал, на основі якого моделюється проблемно-конфліктна ситуація і максимально наблизити його до повсякденних життєвих проблем старшокласників.

При умові використання описаного комплексу психолого-педагогічних впливів разом з профконсультацією в школі, яка дає учням можливість отримати засоби у вигляді знань типу карти світу

професій, восьмикутника ситуації професійного вибору і т.п [8], які служать для старшокласників знаряддям розв'язання проблемності, забезпечують конструктивність функціонування системи рефлексії.

Комплексна методика розвитку рефлексії як умови професійного самовизначення школярів була апробована в рамках факультативного курсу і в позакласній роботі в старших класах СШ № 12 м. Горлівки і дала позитивний ефект

Література¹

1. **Найденов М. И.** Исследование особенностей совместного решения творческих задач / М. И. Найденов // Учебная деятельность и творческое мышление: Тезисы докладов и выступлений на всесоюзной научно-практической конференции по проблемам формирования творческого мышления. Ч. 1. — М., Уфа : ГЖТ, 1985. — С. 75–77. — Режим доступа: http://iris-psy.org.ua/publ/tz_0004.pdf.
2. **Найденов М. И.** К проблеме формирования стратегий и групповой рефлексии / М. И. Найденов // Научно-техническое творчество: проблемы эврилогии: Тезисы докладов республиканской конференции (Юрмала, 16–17 ноября 1987 г.) — Юрмала : "Зинатне", 1987. — С. 137–139. — Режим доступа: http://iris-psy.org.ua/publ/tz_0012.pdf.
3. **Найденов М. И.** Методика диагностики рефлексивно-группового потенциала / М. И. Найденов, Л. А. Найденова // Психологическая наука и общественная практика: Тезисы докладов IU всесоюзной школы-семинара молодых психологов. — М. : АН СССР, 1987. — С. 216–217. — Режим доступа: http://iris-psy.org.ua/publ/tz_0017a.pdf.
4. **Найденова Л. А.** О рефлексивном аспекте индивидуального и совместного решения творческих задач / Л. А. Найденова, М. И. Найденов // Человек – творчество – компьютер : Тезисы докладов к VII международному конгрессу по логике, философии науки. Москва, август, 1987. Ч. 1. — М. : МУТИ, 1987. — С. 175–179. — Режим доступа: http://iris-psy.org.ua/publ/tz_0016.pdf.
5. **Расчет показателей творческого мышления учащихся при групповом решении задач** / А. Г. Дьячко, А. В. Марков, М. Н. Марков, Л. А. Найденова, М. И. Найденов, И. Н. Семенов, С. Ю. Степанов. — М., 1987. — Режим доступа: http://iris-psy.org.ua/publ/st_0005.pdf ; Деп в. ОфАП Минвуза СССР 22.04.1987, № М87081.
6. **Рефлексивная организация группового решения задач** / Л. А. Найденова, М. И. Найденов, И. Н. Семенов, С. Ю. Степанов. — М., 1987. — Режим доступа: http://iris-psy.org.ua/publ/st_0006.pdf ; Деп в. ОфАП Минвуза СССР 23.03.87, № М87150.
7. **Семенов И. Н.** , Степанов С. Ю. Рефлексия в организации мышления и саморазвитии личности // Вопр. психологии. — 1983. — N2. - С. 35-42.
8. **Состояние и задачи научных исследований по комплексной проблеме "Профорентация"** // Вопросы теории и практики профорентации в средней школе. — М., 1972. — С. 34-40.

LITERATURA

1. Najdenov M. I. Issledovanie osobennostej sovmestnogo reshenija tvorcheskih zadach / M. I. Najdenov // Uchebnaja dejatel'nost' i tvorcheskoe myshlenie: Tezisy dokladov i vystupenij na vsesozjuznoj nauchno-prakticheskoj konferencii po problemam formirovanija tvorcheskogo myshlenija. Ch. 1. — М., Ufa : GZhT, 1985. — S. 75–77. — Rezhim dostupu: http://iris-psy.org.ua/publ/tz_0004.pdf.
2. Najdenov M. I. K probleme formirovanija strategij i gruppovoj refleksii / M. I. Najdenov // Nauchno-tehnicheskoe tvorcestvo: problemy jevrilogii: Tezisy dokladov respublikanskoj konferencii (Jurmala, 16–17 nojabrja 1987 g.) — Jurmala : "Zinatne", 1987. — S. 137–139. — Rezhim dostupu: http://iris-psy.org.ua/publ/tz_0012.pdf.
3. Najdenov M. I. Metodika diagnostiki refleksivno-gruppovogo potenciala / M. I. Najdenov, L. A. Najdenova // Psihologicheskaja nauka i obshhestvennaja praktika: Tezisy dokladov IU vsesozjuznoj shkoly-

seminara molodyh psihologov. — M. : AN SSSR, 1987. — S. 216–217. — Rezhim dostupu: http://iris-psy.org.ua/publ/tz_0017a.pdf.

4. Najdenova L. A. O refleksivnom aspekte individual'nogo i sovmestnogo reshenija tvorcheskih zadach / L. A. Najdenova, M. I. Najdenov // Chelovek – tvorcestvo – komp'juter : Tezisy dokladov k VII mezhdunarodnomu kongresu po logike, filosofii nauki. Moskva, avgust, 1987. Ch. 1. — M. : MUTI, 1987. — S. 175–179. — Rezhim dostupa: http://iris-psy.org.ua/publ/tz_0016.pdf.

5. Raschet pokazatelej tvorcheskogo myshlenija uchashhihsja pri gruppovom reshenii zadach / A. G. D'jachko, A. V. Markov, M. N. Markov, L. A. Najdenova, M. I. Najdenov, I. N. Semenov, S. Ju. Stepanov. — M., 1987. — Rezhim dostupa: http://iris-psy.org.ua/publ/st_0005.pdf ; Dep v. OfAP Minvuza SSSR 22.04.1987, № M87081.

6. Refleksivnaja organizacija gruppovogo reshenija zadach / L. A. Najdenova, M. I. Najdenov, I. N. Semenov, S. Ju. Stepanov. — M., 1987. — Rezhim dostupa: http://iris-psy.org.ua/publ/st_0006.pdf ; Dep v OfAP Minvuza SSSR 23.03.87, № M87150.

7. Semenov I. N. , Stepanov S. Ju. Refleksija v organizacii myshlenija i samorazvitii lichnosti // Vopr. psihologii. — 1983. — N2. - S. 35-42.

8. Sostojanie i zadachi nauchnyh issledovanij po kompleksnoj probleme "Proforientacija" // Voprosy teorii i praktiki proforientacii v srednej shkole. — M., 1972. — S. 34-40.

ⁱ Література відновлена в електронній версії роботи